

TEHNICI DE INVOCARE A TRADIȚIILOR ȘI OBICEIURILOR CREȘTINE ÎN TEXTUL LIRIC MODERN

Alexandra GHERASIM

În cele ce urmează ne propunem să argumentăm ipoteza că în procesul textualizării raporturile semantice de contiguitate au o funcție dublă, similară modului de decodare a termenilor metaforei. În interiorul textului ele motivează echivalențele, iar fiind raportate la contextul extralingvistic, ele validează categoria de adevăr al mesajului.

Demonstrația o facem referindu-ne la procesul de creație contemporan, căci, vorbind despre ermetismul poeziei moderne și marcând o perturbare în articularea tematică, determinată de discontinuitatea discursivă, cu repercusiuni simțitoare asupra transparenței referențiale din lumea operei, construim pârghia tematică prin raportare la contextul extralingvistic. De aici și paradoxul ermetismului care se pretează la o deschidere interpretativă. „Dublețul indisolubil formă-sens, care se evidențiază ca particularitate de limbaj într-un text literar constă în proprietatea unui semnificant de a dura, adică de a se oferi unei cunoașteri infinite” [2, p.287].

Ideea timpului instantaneu, antitetic, cuprins între viață și moarte, a șirului evenimentelor întâmplare în acest timp își are suportul în puterea sugestivă a verigii metaforice *busuioc – floare de tristețe* și *busuioc – floare de noroc*, în poezia lui Vasile Romanciuc „Busuioc”.

Să urmărim textul: *Busuioc la naștere,/ Busuioc la moarte,/ Floare de tristețe,/ Floare de noroc.../ Viața noastră toată,/ Doamne, cum încap/ Între două fire/ Mici de busuioc?* Mesajul e inteligibil în virtutea procesului de metaforizare ce s-a produs în conformitate cu legile textualizării, care nu însumează semnificațiile cuvintelor și enunțurilor constituente, întrucât semnificantul lor prim, legat într-un fel oarecare de niște referenți și pseudoreferenți, este aglutinat, fiind incompatibil cu organizarea semantică a discursului [1, p.113].

Mai întâi, se cuvine se facem câteva precizări privind folosirea busuiocului în cultul liturgic creștin. Originară din India, această plantă aromată a fost adusă în Orientul Mijlociu și apoi în Europa, prin intermediul Drumului Mirodeniilor. Deja în secolul I î.Hr. era cunoscută în tot bazinul Mării Mediterane. Grecii, dar și românii, considerau busuiocul „iarba dragostei și a fertilității”, o plantă sacră, înflorirea fiindu-i celebrată prin serbări și adevărate ritualuri. Chiar și originea cuvântului păstrat de limba română – *basilikon/basileus* are semnificația de „rege” sau „regal”. Popularitatea plantei în arealul cultural al Mării Mediterane, acolo unde s-a plămădit și religia creștină, a făcut ca aceasta să pătrundă în practica noastră. În acest sens, tradiția populară creștină a dat busuiocului un anumit simbolism. Din necesități practice, unele Biserici Ortodoxe naționale precum Biserica Greciei, Georgiei și a Ciprului folosesc crenguțe de busuioc verzi sau uscate la sfințirea Aghesmei celei Mari, dar și la Agheasma Mică. O precizare, totuși, se cere de făcut. În rânduiala celor două slujbe amintite, busuiocul nu este un element indispensabil. Sfințirea apei se face prin venirea harului Duhului Sfânt, invocat de rugăciunea episcopului sau a preotului. Folosirea busuiocului este legată de o necesitate practică – stropirea bisericii și a credincioșilor cu agheasmă. Datorită cupelor pe care le are floarea de busuioc, această plantă este ideală pentru stropirea cu agheasmă, la care se adaugă mirosul frumos. Legat de acest aspect, mai există o întrebuintare liturgică a busuiocului – în Duminica a treia din Postul cel Mare și la Înălțarea Sfintei Cruci. Sfânta Cruce, împodobită cu flori și busuioc, este scoasă

în procesiune din Sfântul Altar, în mijlocul bisericii și apoi rămâne spre închinarea credincioșilor. Nici în acest caz nu există o interpretare teologică, ci doar una pur practică.

Dacă în practica liturgică busuiocul nu are o încărcătură sacră propriu-zisă, în tradițiile populare nu lipsește din niciun ritual. De la prima băiță a pruncului, la nuntă și în ritualurile de înmormântare, busuiocul are un loc bine stabilit, aproape cu valențe magice. Întâlnirea dintre cele două cadre – liturgic și popular – în privința busuiocului, se întâlnește cu precădere în ajunul Botezului Domnului [6].

Revenind la textul poeziei, precizăm că conversia verbelor *a muri*, *a se naște*, *a se întrista* în clasa substantivelor abstracte din primele versuri generează o înlănțuire de propoziții nominative omogene cu caracter primordial de constatare și constituie un suport logic pentru întrebarea retorică din finalul poeziei.

Decisivă pentru interpretarea eficientă a exemplului nostru este clasificarea relațiilor care au permis inducerea sensului metaforic. Necesitatea de a ieși din cadrul interior al textului este dictată de incompatibilitatea sferelor semantice ale sememelor *busuioc* cu semul *inanimat*, pe de o parte, și *viață*, *moarte* cu seme proprii ființelor, pe de altă parte, antrenate într-un complicat proces de creare a echivalențelor. Deși aparent intangibili, termenii astfel ordonați ai textului condiționează interferența câmpurilor semantice ale lexemelor, care, influențându-se reciproc, evaluează unele seme producătoare de nebănuite efecte de ambiguitate.

Vom încerca să demonstrăm că relațiile de contiguitate sunt cele care condiționează predicția metaforică. Semnalul care ne impune transcenderea metonimică într-o lume referențială este vocativul *Doamne* prin invocarea tradițiilor și obiceiurilor caracteristice cultului creștin. Sistemul semnificațiilor literare se caracterizează prin diversitate, deoarece integrează toată cunoașterea, îmbogățită cu atitudinea personal-afectivă. E un complex proces de relaționare a poeticului cu dialecticul, fenomen descris de P.Ricoeur astfel: domeniul specific metaforei este semantica, iar al metonimiei – sintaxa, operația fundamentală metaforică este selecția în interiorul codului, iar operația caracteristic metonimică este combinarea semnificațiilor contextuale; metafora se plasează pe axa substituției prin relaționări de similaritate, metonimia – pe cea a înlănțuirii prin relații de contiguitate [5, p.259].

Verosimilitatea mesajului își află temeiul într-o serie de contiguități, iar în cazul nostru utilizarea busuiocului ca atribut de ritual pentru stropirea cu agheasmă a credincioșilor cu diferite prilejuri, inclusiv la naștere (botez) și la moarte, e o motivație a ideii de noroc și tristețe în morala creștină, transparentă în construcțiile metaforice amintite. Plasarea neobișnuită a progresiei temporale a vieții unui om între două fire de busuioc conotează durata regretabil de scurtă, esența iluzorie a existenței umane.

Termenii care presupun semul *existență efemeră* apar simetric în text: naștere și moarte, noroc și tristețe, binarismul fiind confirmat și de sintagma *două fire mici de busuioc* codificată în manieră mioritică. E un proces de condensare afectivă, de proiecție și reprezentare a macrocosmosului în microcosmos. În acest sens ni se pare oportună remarca lui G.Genette [3, p.287] că departe de a fi antagonice și incompatibile, metafora și metonimia se susțin și se interpătrund, iar recunoașterea celei de-a doua nu va consta în a alcătui o listă care să intre în concurență cu lista metaforelor, ci, mai curând, în a afirma prezența și acțiunea relațiilor de „coexistență” în chiar interiorul raportului de analogie: rolul metonimiei în metaforă.

Și, dacă anterior demonstrez evaluarea mecanismului metaforic în procesul textualizării în virtutea relațiilor de echivalență, prin exemplul analizat mai sus am încercat a ilustra influența relațiilor de contiguitate asupra exercitării raportului metaforic, deci, implicit, și asupra mecanismului de textualizare. E de reținut aici și observația lui H.Plett referitoare la metonimia textuală: „Ea constă în aceea că un semn textologic trece în locul unuia mai mic, proces în care, de regulă, semnul mai mare poartă trăsăturile (+particular), (+accidental), (+efect), iar cel mai mic – trăsături ca (+general), (+substanțial), (+cauză); urmarea unei astfel de proceduri este fărâmițarea unui nucleu semantic de text într-o multitudine de detalii [4, p.308].

Orice nouă exegeză pertinentă a unei poezii confirmă vitalitatea acesteia, relevând mereu valorile latente din text: o operă trăiește atâta timp cât în structurile ei verbale licăresc semnificații noi.

Referințe:

1. CORNEA, P. *Studiu introductiv la Structuri tematice și retorico-stilistice în romantismul românesc (1830-1870)*. București, 1977.
2. DOINAȘ, Șt.Aug. Măstrețul cu colți de argint. În: *Analize de texte poetice. Antologie*. București, 1986.

3. GENETTE, G. *Fifuri*. București, 1978.
4. PLETT, H. *Știința textului și analiza de text*. București, 1983.
5. RICOEUR, P. *Le conflit des interpretations*. Paris: Seull, 1969.
6. *Busuiocul Bobotezei....* [Accesat la 18.05.2016]. Disponibil:
<http://www.doxologia.ro/puncte-de-vedere>